

Љиљана Пешикан Љуштановић, Радомир Путник, Бошко Милин, Петар Марјановић, Бранка Јакшић Провчи и други), а истраживању дела Душана Ковачевића приступило се интердисциплинарно (тумачењем упоредо са књижевним и музичким делима, користећи се савременом филозофијом и теоријом књижевности) и херменеутички. Приметно је, такође, да су аутори посветили своју пажњу, најпре, филмским адаптацијама Ковачевићевих текстова, пропустивши комплексна и богата позоришна извођења, што може представљати тему посебног зборника. Упркос томе, иновативним читањима драмских текстова дошло се до нових, зрело формираних увида, те овај зборник, у целини, представља један од стожера будућих изучавања, усмеравајући свако ново читање Душана Ковачевића на прави пут.

Милена КУЛИЋ

СРПСКА КУЛТУРНА ПОЛИТИКА У „АДАМОВОМ КОСТИМУ”

Тихомир Остојић, *Нови Сад: средиште овостраног српства*, прир. Милица Ћуковић, Градска библиотека у Новом Саду, Нови Сад 2017

Тихомир Остојић (1865–1921) један је од наших важнијих културних прегалаца. Његова интересовања, сензибилитет и рад условили су и делање на различитим пољима. Како приређивач књиге, Милица Ћуковић, у предговору „’Отечество учених Србаља’ у критикама и полемикама Тихомира Остојића” наводи, позивајући се на чланак Божидара Ковачека „Одушевљени просветитељ”, „он диригује хором, пропагира певачка друштва, организује трговачку омладину, председава Новосадској читаоници, залаже се за позориште, за соколско удруживање, чак за сеоске и манастирске славе. Пише о очувању народног здравља”.

Бирајући најрепрезентативније, најважније, а притом кореспондентне текстове, Милица Ћуковић груписала је књигу у три целине: I („Имали Нови Сад услова да остане средиште овостраног српства”, „Средина Матице српске”, „Од чега болује Матица српска”, „Приступ новог уредника”), II („Шта смета развијању нашега позоришта”, „Оснивање Новосадске гимназије (1810–1910)”, „Новосадске библиотеке: прилог народном просвећивању”, „Наше стипендије с гледишта народне користи”, „Српске стипендије”) и III („Прилог историји Матице српске. Писмо Ђорђа Магарашевића Јовану Хаџићу”, „Наши борци за гимнастику (I Д-р Ђорђе Натошевић, II Ђорђе Рајковић, III Змај Јован Јовановић)”, „Змај Јован Јовановић и Ђорђе Рајковић на основу писама и других извора”.

„Писмо Змајево Абуказему”, „Змај и Абуказем”). На концу књиге су обимне и детаљне приређивачеве напомене, како о периодичним публикацијама где су штампани текстови, тако и о усклађивању чланака са новим правописом, али и поштовању Остојићевог стила и лексике која је карактеристична за крај 19. и почетак 20. века.

У оквиру едиције „Новосадски манускрипт”, за ову прилику, издвојене су и тематски груписане „критике, полемике, књижевноисторијске и културноисторијске студије Тихомира Остојића посвећене Матици српској, *Лейојису Матице српске*, Српској Атине, Српском народном позоришту, Новосадској гимназији, новосадским библиотекама, соколском покрету, стипендијском питању, али и новосадским књижевницима (Ђорђу Магарашевићу, Јовану Хаџићу, Ђорђу Натошевићу, Ђорђу Рајковићу, Јовану Јовановићу Змају и Илији Огњановићу Абуказему)”. Тихомир Остојић не само да је пишући о Новом Саду дао црте „властитог аутопортрета” већ се трудио да покаже како је Нови Сад постао српска Атина и како се изборити да остане „средиште оностраног српства”. Приређивач је у предговору потцртао важност сећања Антуна Фабриса на разговоре са Остојићем и Јованом Радонићем у Жупи Дубровачкој: „Дубровник је био у средњем вијеку српска Атина, Нови Сад је био, рецимо, до седамдесетих година српска Атина, а сада је Биоград српска Атина.”

Наравно, не ради се о пуком надметању градова за позицију центра српске културе и треба имати у виду да се Нови Сад бори да остане центар угарских Срба у тренутку када се расправља да то буду Рума, Карловци или Загреб. Аргументи који иду томе у прилог су саобраћајне везе, постојање српских новчаних завода и привредних задруга, седишта Трговачког удружења, епархије, журналистике и књижевности, јер је у њему Матица српска, ту је једина српска гимназија у Угарској, виша женска школа, седиште Народног позоришта, просветне и хуманитарне установе и „близу 10 хиљада православних Срба који су још доста имућни и прометљиви, а околина му је с ове и с оне стране Дунава скоро сва српска”. Успон Новог Сада као „средишта оностраног српства” отпочео је реализацијом идеје о гимназији, која се јавила још у другој половини 18. века. Пишући о томе кроз које је тешкоће пролазио српски народ док је издејствовао своју гимназију и колико је новца дао, почев од Саве Вуковића до свих људи добре и чврсте воље, Остојић је потврдио племените темеље „оностраног српства” и непоколебиву решеност да се издигне важна српска образовна и културна институција.

Разуме се, осим аргумената који потврђују важност Новог Сада, као културног центра Срба на овом подручју и у тренутку када Остојић пише (али који важе донекле и сада), осетила се и потреба за указивањем на недостатке, проблеме и тешкоће које би требало решити не би ли Нови Сад остао „земљин рај”, како га је назвао српски грађански песник.

Тихомир Остојић је, наиме, критиковао лењост, културу која зависи од моде, руковођење личним користима и амбицијом, те себичност која је замаскирана родољубљем. Када је реч о *Летопису Матице српске*, дао је историјат сензибилитета и идеја свих дотадашњих уредника, скрећући пажњу на потребе и профиле тадашњих читалаца. Указао је на важност писања синтеза, потребу за строжим мерилима, праћење развоја просветног рада у Европи, али и на „фаталан однос матичара према Вуку С. Караџићу”, будући да чланци нису штампани према његовом правопису, мада је, примера ради, Магарашевић био Вуков пријатељ. Сиромашна књижевна продукција и нерад Књижевног одељења тиштили су Тихомира Остојића. Отуда он хвали Суботића што осећа „опасност од дилетаната” и што је увео новеле да би „привукао и женскиње читању ’Летописа’”.

Проблеме позоришта Остојић би решио централизовањем управне власти, смањењем „бироократизма”, давањем улога и млађим глумцима, извођењем и страних драма, а посебно – слањем стручњака у иностранство на усавршавање. С друге стране, предлаже како побољшати рад тада пет јавних библиотека у Новом Саду: Библиотеке Матице српске, Библиотеке Српске велике гимназије, Библиотеке Епархије бачке, Библиотеке Више девојачке школе и Библиотеке Српске основне средишње школе. Потребна је била да се оспособе читаонице и доведу људи у библиотеке, те да се запосли компетентно особље и сачини заједнички каталог свих библиотека, како би оне могле да „ступе у кооперацију”. Интересантно је Остојићево поређење наших библиотека са закопаним благом у сандуцима старих трговаца. Треба бити „модеран трговац” и пустити новац, у овом случају – књиге, у промет. Тако би се стекла духовна добит.

Услов духовне добити јесте и образовање младе интелигенције, која би стипендирањем могла да се школује, али би требало и да се обавезе држави да ће јој узвратити остајањем у земљи. Остојић се залаже за пажљиву и строгу културну политику, за то да ниједан стипендијски „новчић не сме пропасти”. Недостају прави људи на важним местима, а тај би проблем адекватан распоред стипендија могао ефикасно да реши. Средиште овог проблема су „страначки, локални или родбински обзири”, којима се руководи при одлучивању у давању стипендија.

Након текстова који представљају „културну ’мапу’ Новог Сада с краја 19. и почетка 20. века”, дата је целина у којој су „текстови распоређени према години рођења и смрти личности које су у текстовима поменуте, односно према времену збивања догађаја о којима Остојић пише, те је, тако, на првом месту објављено писмо Ђорђа Магарашевића Јовану Хацићу, које пружа увид у настанак Матице српске, као и у околности које су довеле до покретања ’Летописа Матице српске’”. У овом сегменту критиковане су јавне књижнице, али и неуређеност архива. Такође, кроз Змајеву преписку, могу се сагледати околности, недаће и дешавања по-

водом излажења листова *Комарац, Рен, Мајица, Приклајало*. Остојић је анализирао и Змајеве преводе, указујући на недостатке, његово нестрпљење и измене које је чинио зарад склада „стиха и рока”. Трећа целина, дакле, према приређивачевој напомени, пружа леп увид у Остојићев „књижевноисторијски метод”.

Може се рећи да је Тихомир Остојић био храбар човек и да се није либио да о проблемима на културном пољу проговори смело али аргументовано, дајући предлоге како би ситуацију требало побољшати. Проблеми о којима пише у већој мери су и данас актуелни. Можда његова решења сада не би могла да буду у потпуности примењива, али на тим темељима би евентуално требало трагати за променама набоље. У последњем тексту у књизи, „Змај и Абуказем”, Абуказем каже Змају да не очајава због тога што су му украли одећу: „Ти велиш, да си баш хтео ићи здравља свог ради у ’купатило’ неко, но па зар у ’купатилу’ требају ’халјине’?! У купатило се иде голишав, у Адамовом костиму”. Дакле, „Адамов костим” метафора је за голишавост, одсуство одеће. Ако је српска културна политика у „Адамовом костиму”, значи да је голишава и да би је требало осмислити, тј. обући, јер је срамота да таква изађе пред свет. Стремљења и промишљања Тихомира Остојића била би први огртак на нагој културној политици Срба.

Јелена МАРИЋЕВИЋ

ШЕКУЛАР У ЕТНОЛОШКОЈ ОПТИЦИ

Мирко Барјактаревић, *Шекулар – етнoлошка студија*, Посебна издања (Монографије и студије), ЦАНУ, Подгорица 2014

Објављујући књигу Мирка Барјактаровића, почившег професора Београдског универзитета, Црногорска академија наука и умјетности је, још једном, потврдила да је област Шекулара, код Берана, очито куриозитетна тема за разнолике сцијентистичке обраде. Предња тврдња је, вјерујемо, одржива тим прије што је рукопис ове књиге, како сазнајемо из свједочења њеног приређивача и редактора, аутор поткрај свог животног путовања, 2004, завјештао Црногорској академији наука и умјетности уз аманет свом пријатељу, угледном и редовном члану ЦАНУ – Миомиру Дашићу, да рукопис редигује у складу са плаузибилним научним нормама и да га приреди за штампу. Тим поступком је и аутор ове важне и оригиналне студије показао увјерење да ће ЦАНУ на исправан начин вредновати његов труд и значај Шекулара за етнoлошко проучавање.